

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Гуменюк Наталія Ярославівна

УДК 159.9:371.134:622.276:331.102.34

**РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
НАФТОГАЗОВОГО ПРОФІЛЮ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у відділі педагогічної психології і психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Науковий керівник - доктор психологічних наук, професор
Помиткін Едуард Олександрович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України, завідувач відділу педагогічної
психології і психології праці.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Чернобровкін Володимир Миколайович,
Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка, завідувач кафедри психології;

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
Вінник Наталія Дмитрівна,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
завідувач відділу моніторингу обдарованості дітей
та молоді.

Захист відбудеться 20 березня 2014 р. о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.10 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 20 лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічні зміни в сучасному суспільстві зумовлюють потребу в переорієнтації системи вищої освіти на формування соціально активної, інтелектуально розвиненої особистості, визначають пріоритетні напрями підготовки фахівців, серед яких - формування їх особистісної готовності до управління технологіями виробництва у складних умовах професійної діяльності.

Ці умови пов'язані з інтенсивністю впливу зовнішніх факторів (кліматичних, ергономічних, фізичних, геологічних, технічних та ін.), інформаційною невизначеністю. За таких умов відбувається діяльність фахівців нафтогазового профілю, виконання якої потребує розвинених особистісних якостей, зокрема, свідомої саморегуляції поведінки, професійної відповідальності тощо.

Розв'язання проблеми підготовки майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності вимагає створення у навчальному закладі науково-обґрунтованого психолого-педагогічного забезпечення та конкретизації умов сприятливих для розвитку особистісних якостей студентської молоді.

Дослідженням особистісної готовності плідно займалися зарубіжні психологи, педагоги, які вважали її основними змістовими характеристиками мотиви та потреби особистості, як регулятори відповідальної, моральної поведінки під час виконання професійних завдань (Г.Маррей, А. Маслоу, К. Роджерс). У працях вітчизняних науковців особистісну готовність пов'язують з активним станом функціональних систем людського організму (О.Г. Баклицький, Ю.Л. Трофімов та ін.), з професійними уміннями, навичками, знаннями, емоційно-вольовими зусиллями, цілеспрямованістю до виконання дій (С.В. Герасіна, М.І. Дяченко, Л.О. Кандибович, Н.Д. Левітов та ін.).

Психологічні та педагогічні умови розвитку особистісної готовності до професійної діяльності вчені визначали при вивченні проблем мотивації праці (Н.Д. Вінник, С.В. Герасіна, В.В. Рибалка та ін.); впровадження у зміст професійної підготовки особистісного (І.П. Анненкова, І.С. Булах, Г.В. Бурма, Л.В. Долинська, І.А. Зязюн та ін.), духовно-орієнтованого підходів (Е.В. Бондаревська, М.Й. Боришевський, Е.О. Помиткін та ін.); розробки психолого-педагогічного супроводу формування особистісних якостей майбутнього фахівця (А.К. Гросимцева, Т.П. Кобильник, Д.Ф. Крюкова, В.О. Лефтеров, В.І. Розов, С.О. Сисоєва та ін.); використання інноваційних технологій навчання, соціально-психологічних тренінгів (О.М. Пехота, І.А. Сахневич та ін.).

Однак, незважаючи на підвищений інтерес науковців до проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців, залишаються невивченими особливості діяльності фахівців нафтогазового профілю, не розроблена психологічна структура їх особистісної готовності до праці, не виявлені психолого-педагогічні умови розвитку означеної готовності в

процесі професійної підготовки, поза увагою залишається розробка науково обґрунтованої психолого-педагогічної програми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю з урахуванням їх особистісних якостей та специфічних характеристик професійної діяльності.

Таким чином, соціальна та психологічна значущість проблеми, її недостатнє вивчення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Розвиток особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до плану науково-дослідної роботи відділу педагогічної психології і психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України – «Розвиток психологічної готовності педагогів до творчої професійної діяльності» (РК №107U011443). Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 10 від 27.10.2008) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 1 від 23.02.2010).

Мета дослідження полягала в теоретичному та емпіричному вивченні особливостей розвитку структурних компонентів та рівнів, обґрунтуванні і розробці психолого-педагогічної програми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

Завдання дослідження:

- 1) Визначити теоретичні підходи до вивчення проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.
- 2) Дослідити критерії, показники та рівні розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.
- 3) Виявити особливості розвитку структурних компонентів особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.
- 4) Обґрунтувати, розробити та апробувати психолого-педагогічну програму розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.
- 5) Сформулювати методичні рекомендації викладачам вищих технічних навчальних закладів щодо розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності в умовах навчально-виховного процесу.

В основу дослідження покладено **припущення** про те, що особистісна готовність майбутніх фахівців нафтогазового профілю як складне інтегративне утворення, яке актуалізує свідому саморегуляцію поведінки особистості в ситуативних умовах професійної діяльності, в умовах професійної підготовки формується недостатньо, а її розвиток буде більш ефективним за умов цілеспрямованої активізації мотивів професійного самовдосконалення; пізнавальної активності та здатності до реалізації

набутих знань; прагнень до встановлення та підтримки професійних взаємин; професійної відповідальності; усвідомлених емоційно-вольових зусиль, спрямованих на розв'язання професійних завдань.

Об'єкт дослідження – особистісна готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Предмет дослідження – особливості розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

Відповідно до визначених завдань було використано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення наукових даних з проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців; *емпіричні методи* – спостереження, анкетування, тестування, констатувальний та формувальний експерименти; *статистичні* – дисперсійний (F-Фішера) і кореляційний аналіз (P - Пірсона) за допомогою комп'ютерної програми «Excel 2003», що застосовувався для встановлення значущості кореляційних зв'язків між показниками особистісної готовності.

Для діагностики розвитку особистісної готовності та її структурних компонентів майбутніх фахівців нафтогазового профілю було використано ряд методик, зокрема, *мотиваційний компонент* особистісної готовності вивчався за допомогою методики О.Ф. Потьомкіна «Діагностика соціально-психологічних установок в мотиваційно-потребнісній сфері особистості», авторського опитувальника «Особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю»; *інформаційно-пізнавальний компонент* – В.Н. Бузина, Е.Ф. Вандерліка «Короткий орієнтувальний тест», методики Е.О. Помиткіна «Духовний потенціал особистості», авторського опитувальника «Особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю»; *емоційно-вольовий компонент* – багаторівневого особистісного опитувальника А.Г. Маклакова, С.В. Чермяніна «Адаптивність», авторського опитувальника «Особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю»; *комунікативно-організаційний компонент* – багаторівневого особистісного опитувальника А.Г. Маклакова, С.В. Чермяніна «Адаптивність», В.В.Синявського та Б.О. Федоришина «Комунікативні та організаційні здібності», авторського опитувальника «Особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю»; *духовно-моральний компонент* – методики Е.О. Помиткіна «Духовний потенціал особистості», авторського опитувальника «Особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю», багаторівневого особистісного опитувальника А.Г. Маклакова, С.В. Чермяніна «Адаптивність»; *операційний компонент* – опитувальників В.С. Герасіної «Шкала експертної оцінки – Схильність до професійної праці учнів ПТНЗ» (в авторській модифікації), «Самооцінка навчально-професійних досягнень учнів ПТНЗ» (в авторській модифікації), методики А.А. Гулеватого «Вивчення рівня розвитку когнітивної та операційно-процесуальної складових готовності до використання комп'ютерної техніки» (в авторській модифікації).

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилась на базі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Харківського національного університету «ХПІ», Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. До дослідження було залучено 274 студентів нафтогазового профілю 3 курсу.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів:

– *вперше* проведено системне теоретико-експериментальне дослідження проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності; визначено зміст поняття «особистісна готовність майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності»; встановлено психологічні особливості професійної діяльності фахівців нафтогазового профілю; виокремлено структурні компоненти (мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, емоційно-вольовий, комунікативно-організаційний, духовно-моральний, операційний) особистісної готовності, критерії (особистісна спрямованість, інформаційно-пізнавальна активність та практичні уміння, емоційна стійкість до умов діяльності та комунікативні й організаційні здібності майбутніх фахівців), показники, рівні (високий, середній, низький) особистісної готовності до професійної діяльності у майбутніх фахівців нафтогазового профілю; розроблено теоретичну модель розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності; обґрунтовано психолого-педагогічну програму розвитку особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю в умовах навчально-виховного процесу.

– *поглиблено та розширено* сутність поняття «особистісна готовність до професійної діяльності» та змістові характеристики компонентної структури досліджуваного феномена;

– *подальшого розвитку* набули знання про специфіку розвитку особистісної готовності до професійної діяльності та її складових у майбутніх фахівців в умовах навчально-виховного процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що визначений пакет психодіагностичних методик для вивчення особливостей особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності та розроблена автором психолого-педагогічна програма її розвитку можуть бути використані в роботі викладачів гуманітарного профілю та практичних психологів вищих технічних навчальних закладів.

Отримані наукові положення дисертаційного дослідження можуть доповнювати навчальні лекційні, практичні курси з загальної психології, психології праці, інженерної психології.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Результати дослідження обговорювались та отримали схвалення на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Вища школа: національні пріоритети: європейські орієнтири» (м. Черкаси, 29.04–30.04.2010); «Професійно-

особистісний розвиток і становлення фахівців в сучасних умовах розбудови вищої школи: методологія, теорія і практика» (м. Ужгород, 21.10.2010); обласній науково-практичній конференції «Психологічна служба у професійно-технічних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи» (м. Львів, 2010); науково-методичних семінарах Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, засіданнях лабораторії педагогічної психології і психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Основні висновки, рекомендації і розробки *впроваджено в* навчально-виховний процес вищих технічних навчальних закладів: Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (довідка № 51-60-69/1 від 23.06.2011); Національний технічний університет «ХПІ» (довідка № 66-08-324/171 від 12.04.2011); Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (довідка № 33-11-819 від 11.05.2011).

Публікації. Одержані результати дисертаційного дослідження відображено в 11 одноосібних публікаціях автора, з них 8 статей – у фахових наукових виданнях, в тому числі одна міжнародна; 3 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (224 найменування, з них – 7 іноземною мовою), 8 додатків на 69 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 267 сторінок комп'ютерного набору, з них основний зміст викладений на 174 сторінках. Дисертація містить 18 таблиць і 22 рисунки на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета, завдання, гіпотеза, об'єкт, предмет та методи емпіричного дослідження, сформульована наукова новизна, розкриті теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження, висвітлено відомості про їх апробацію та впровадження, наведено дані про публікації та структуру роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні основи вивчення проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності»** - проаналізовано стан вивчення проблеми особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців у філософських і психологічних джерелах, висвітлено особливості професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю, визначено основні структурні компоненти та психолого-педагогічні умови розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю в навчально-виховному процесі вищої школи.

Аналіз наукових праць дозволив встановити, що проблема розвитку особистісної готовності фахівців вивчалася з позиції *психофізіологічного* (П. Анохін, Ю. Олександровський та ін.), *когнітивного* (М.М. Козяр, В.І. Розов та ін.), *соціально-психологічного* (Л.Е. Орбан-Лембрик, О.Г. Романовський та ін.), *діяльнісного* (С.В. Герасіна, М.І. Дяченко, Л.О.

Кандибович та ін.) та *гуманістичного* (Г. Маррей, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.) підходів. На засадах психофізіологічного підходу особистісна готовність до професійної досліджувалася в контексті взаємодії регуляторних і саморегуляторних механізмів поведінки людини, формами відображення яких є свідомість, самосвідомість та вольові якості індивіда.

У руслі когнітивного підходу вивчався взаємозв'язок саморегуляторних механізмів поведінки особистості із внутрішніми розумовими процесами, зокрема, пізнавальною активністю. Згідно соціально-психологічного підходу особистісна готовність ґрунтується на комунікативних, перцептивних, інтерактивних здібностях, самостверджувальній комунікативній поведінці в різноманітних умовах професійної діяльності.

У межах гуманістичного підходу домінуючим показником особистісної готовності є потребнісно-мотиваційна, духовна спрямованість, ціннісні орієнтації особистості.

Діяльнісний підхід обґрунтовує важливість урахування можливостей фахівця до виконання функціональних обов'язків певного виду діяльності у різних її умовах. Такі можливості ґрунтуються на професійних вміннях, навичках, досвідів виконання професійних дій особистості.

Результатом наукових здобутків стало визначення особистісної готовності до професійної діяльності як динамічного внутрішньо-психологічного утворення, яке характеризується мотиваційно-потребнісною спрямованістю, інтелектуальними, комунікативними здібностями, уміннями, навичками, змобілізованістю емоційно-вольових зусиль для вирішення професійних завдань.

На основі аналізу наукових досліджень (С.В. Лахоцького, В.О. Лефтерова, А.І. Мартинова, М.А. Мислюка, В.Л. Марищука, О.Р. Охременко, Ю.Л. Трофімова та ін.) виявлено особливості професійної діяльності фахівців нафтогазового профілю, серед яких: виконання професійних завдань з підвищеною небезпекою, зумовлених невизначеною інтенсивністю впливу зовнішніх факторів, участь у ліквідації аварій та їх наслідків, жорстка регламентація часу на прийняття рішення в непередбачуваних ситуаціях, контроль в управлінні складним технічним об'єктом у невизначених умовах діяльності тощо. Діяльність у цих умовах праці вимагає від фахівців нафтогазового профілю максимального фізичного та психоемоційного напруження, рішучості до дій та потребує цілеспрямованого розвитку як професійних (фахові та базові знання, практичні уміння) так і особистісних якостей (психологічна стійкість, почуття моральної відповідальності, швидкість дій у надзвичайних ситуаціях).

Отже, особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю визначається нами як складне інтегративне утворення особистості фахівця, що актуалізує внутрішню саморегуляцію поведінки особистості в ситуативних умовах, зумовлених зовнішніми факторами професійної діяльності.

Виявлені специфічні особливості професійної діяльності фахівців нафтогазового профілю згруповано в структурні компоненти (мотиваційний,

інформаційно-пізнавальний, емоційно-вольовий, комунікативно-організаційний, духовно-моральний, операційний компоненти), що дало підстави для розробки моделі розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності (рис.1).

Критеріями сформованості особистісної готовності до професійної діяльності визначено: 1) особистісні детермінанти розвитку її структурних компонентів; 2) особистісну спрямованість на професійну діяльність; 3) інформаційно-пізнавальну активність та практичні уміння; 4) комунікативні здібності; 5) емоційну стійкість до умов діяльності; 6) ціннісні орієнтації майбутніх фахівців. Згідно обраних критеріїв охарактеризовано високий, середній та низький рівні розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

Високий рівень характеризується стійким інтересом до професійної діяльності, вмотивованістю на працю, постійним прагненням до пошуку інформації, активним мисленням, емоційною врівноваженістю та рішучістю до дій у непередбачуваних ситуаціях, вираженим почуттям моральної відповідальності, здатністю до реалізації набутих знань і прагненням до командотворення у професійній діяльності.

Середній рівень зумовлюється частковим інтересом до обраної професії та ситуативною вмотивованістю на працю, рішучістю до дій, епізодичним прагненням до пошуку інформації, частково розвиненою здатністю до реалізації набутих знань і прагненням до командотворення у професійній діяльності, емоційною стійкістю, помірно вираженим почуттям моральної відповідальності.

Низький рівень вирізняється відсутністю вмотивованості на працю, інтересу до обраної професії та активним прагненням до пошуку інформації, здатністю до реалізації набутих знань у професійній діяльності, нерозвиненою емоційною стійкістю та рішучістю до дій у непередбачуваних ситуаціях, відсутністю прагнення до командотворення та почуття моральної відповідальності.

Визначені положення та авторська модель і були покладені в основу дослідження особливостей розвитку структурних компонентів особистісної готовності у майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

У другому розділі – **«Емпіричне дослідження особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності»** – сформульовано методичні підходи, обґрунтовано методики емпіричного дослідження, здійснено аналіз розвитку детермінант та структурних компонентів особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю.

Вивчення особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю було здійснено поетапно: 1) дослідження особистісних детермінант та їх вагомості у структурі особистісної готовності до професійної діяльності студентів; 2) вивчення рівня розвитку структурних компонентів особистісної готовності студентів нафтогазового профілю;

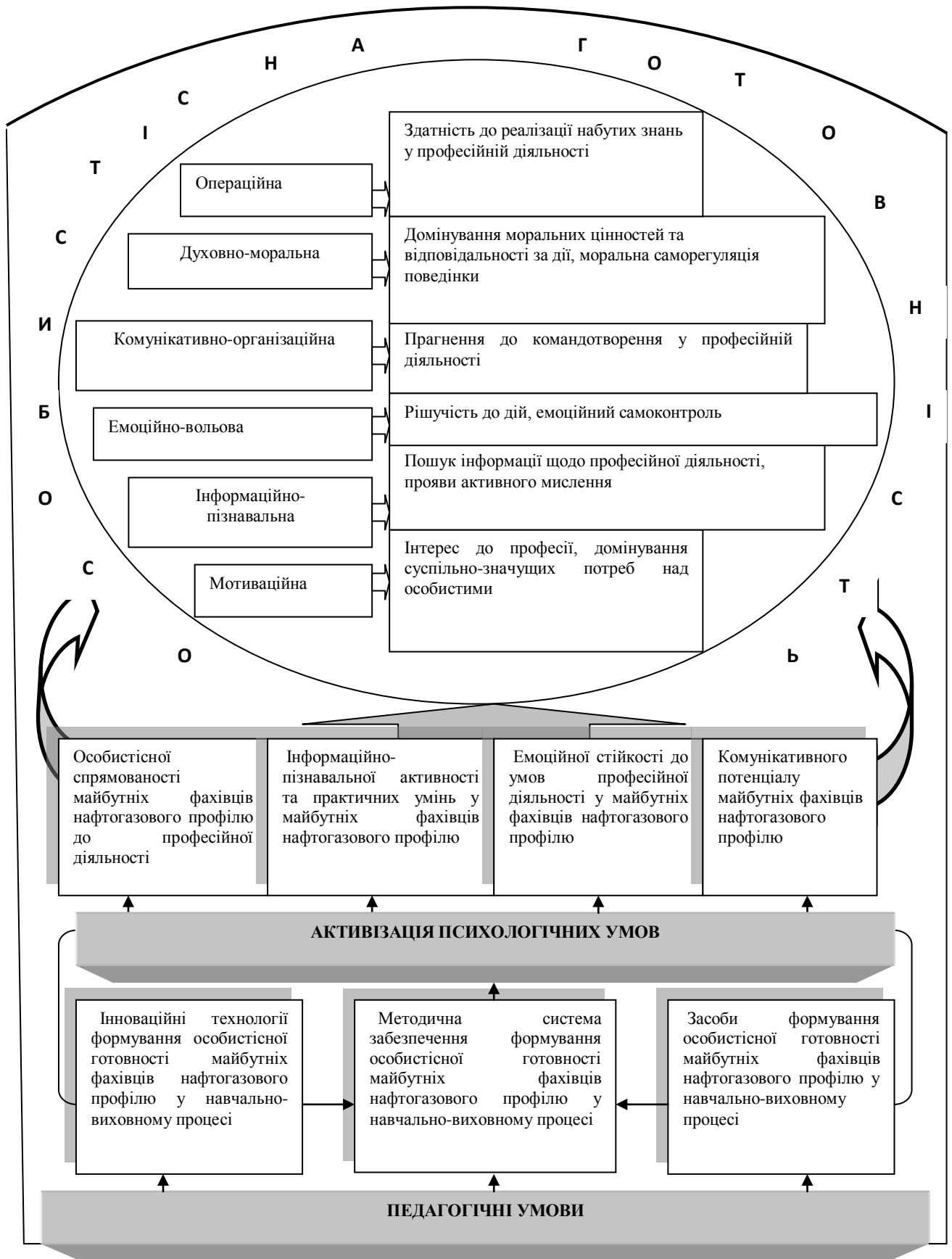

Рис. 1. Модель розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

3) визначення загального рівня розвитку особистісної готовності до професійної діяльності у майбутніх фахівців нафтогазового профілю.

У констатувальному експерименті взяли участь 174 студенти третього курсу вищих технічних навчальних закладів (Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Харківського національного університету «ХП», Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка).

Таблиця 1

Результати дослідження розвитку структурних компонентів особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю

N=174

Структурні компоненти особистісної готовності майбутніх фахівців	Усереднені показники особистісної готовності (у балах)	Розподіл за рівнем особистісної готовності	Кількість досліджуваних	
			Абсолютна кількість	%
Мотиваційний	40,1	Високий	41	23,4
		Середній	85	48,6
		Низький	48	28
Інформаційно-пізнавальний	35,8	Високий	42	24
		Середній	73	41,9
		Низький	59	34,1
Емоційно-вольовий	32,8	Високий	48	27,5
		Середній	76	44,1
		Низький	50	28,4
Комунікативно-організаційний	31,6	Високий	34	19,4
		Середній	88	51
		Низький	52	29,6
Духовно-моральний	35,8	Високий	32	18,6
		Середній	67	38,4
		Низький	75	43
Операційний	37,7	Високий	57	33
		Середній	85	49
		Низький	32	18
Загальні кількісні показники	213,87?6=35,6	Високий		145,9?6=24,3
		Середній		273?6=45,5
		Низький		181,1?6=30,1

Отримані показники розвитку структурних компонентів особистісної готовності студентів нафтогазового профілю до професійної діяльності засвідчують їх недостатній розвиток: переважна більшість студентів знаходяться на низькому та середньому рівнях розвитку за всіма компонентами (духовно-моральний - 82,5%, комунікативно-організаційний - 80%, мотиваційний - 77%, інформаційно-пізнавальний - 76%, емоційно-

вольовий - 73%, операційний - 67%). Особливу стурбованість викликає той факт, що у 43% студентів зафіксовано низький рівень розвитку духовно-морального компонента особистісної готовності до професійної діяльності у 34,1% - інформаційно-пізнавального. Узагальнення отриманих даних за рівнями розвитку (див. табл.1) також показує, що на низькому та середньому рівнях розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності знаходяться 75,6% студентів, що свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи з формування даного феномена, який зумовлює подальше особистісно-професійне зростання.

Для встановлення зв'язку показників в структурі особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю було здійснено кореляційний аналіз з використанням коефіцієнта Пірсона (r). Отримані статистичні дані засвідчили наявність кореляційних зв'язків між: *організаційними здібностями та спрямованістю на працю* ($r=0,99$ при $\leq 0,05$), *на процес* ($r=0,45$ при $\leq 0,05$), *на результат* ($r=0,36$ при $\leq 0,05$); *гуманістичними цінностями та саморегуляцією поведінки, нервово-психічною стійкістю до умов діяльності* ($r=0,87$ при $\leq 0,05$), *моральною нормативністю поведінки* ($r=0,73$ при $\leq 0,05$); *спрямованістю на волю та саморегуляцією поведінки, нервово-психічною стійкістю* ($r=0,38$ при $\leq 0,05$); *інтелектуальними здібностями та пізнанням і самопізнанням* ($r=0,70$ при $\leq 0,05$), *самовдосконаленням* ($r=0,86$ при $\leq 0,05$), *самореалізацією* ($r=0,50$ при $\leq 0,05$); *операційною готовністю та спрямованістю на працю* ($r=0,61$ при $\leq 0,05$).

Таблиця 2

**Показники кореляційного (r) та факторного (F) аналізів
структурних компонентів особистісної готовності майбутніх фахівців
нафтогазового профілю до професійної діяльності**

N=174

<i>Структурні компоненти особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю</i>	Мотиваційна спрямованість	Інформаційно-пізнавальна	Емоційно-вольовий	Комунікативно-організаційний	Духовно-моральний	Операційний
Мотиваційний	-	0,05	0,13	0,88	0,41	0,15
Інформаційно-пізнавальний	0,05	-	0,66	0,29	0,33	0,03
Емоційно-вольовий	0,13	0,66	-	0,69	0,16	0,68
Комунікативно-організаційний	0,88	0,29	0,69	-	0,17	0,09
Духовно-моральний	0,41	0,33	0,16	0,17	-	0,11
Операційний	0,15	0,03	0,68	0,09	0,11	-
F	0,32	0,27	0,46	0,42	0,23	0,21

Встановлені кореляційні зв'язки між компонентами підтвердили припущення щодо доцільності їх включення до структури особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців (таблиця 2).

Серед виявлених внутрішньо-функціональних кореляційних зв'язків провідними системоформувальними компонентами є емоційно-вольовий ($r=0,46$) та комунікативно-організаційний ($r=0,42$). Важливу роль у структурі особистісної готовності до професійної діяльності відіграє свідомо емоційна стійкість, врівноваженість і рішучість. Емоційно-вольові якості є рушійною психологічною умовою активізації спрямованості на працю, пізнавальної активності, встановлення та підтримки професійних взаємин, здатності до реалізації набутих знань у професійній діяльності майбутніх фахівців нафтогазового профілю.

Проведений кореляційний аналіз підтвердив значущість виокремлених компонентів у структурі особистісної готовності та дав можливість дослідити її як цілісне динамічне утворення особистості майбутнього фахівця. Недостатній рівень розвитку особистісної готовності до професійної діяльності та її структурних компонентів у майбутніх фахівців нафтогазового профілю зумовив необхідність розробки та впровадження в навчально-виховний процес відповідної психолого-педагогічної програми.

У третьому розділі – **«Психолого-педагогічне забезпечення розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності»** – представлено методологічну основу формувального експерименту, розроблено та наведено психолого-педагогічну програму розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності; проаналізовано динаміку якісних і кількісних показників розвитку особистісної готовності до професійної діяльності та її структурних компонентів у студентів експериментальної та контрольної груп; презентовано методичні рекомендації викладачам вищих технічних навчальних закладів з розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності в умовах навчально-виховного процесу.

Методологічним підґрунтям для розробки психолого-педагогічної програми з розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності стали фундаментальні положення особистісно-орієнтованого підходу, визначені І.Д. Бехом, І.С.Булах, П.С. Перепилицею, С.І. Подмазіним, В.В.Рибалкою, Г.К. Селевко, І.С. Якиманською та ін., згідно з якими означений процес здійснювався на основі принципів цілісності, структурності, системності та підпорядкованості. З урахуванням емпіричних результатів, провідна роль відводиться процесу оволодіння студентами способами емоційної саморегуляції, розвитку врівноваженості та прийняттю рішень у складаних ситуаціях професійної діяльності. Психологічними умовами розвитку особистісної готовності є цілеспрямована активізація мотивів професійного самовдосконалення; пізнавальна активність та здатність до реалізації набутих знань; прагнення до встановлення та

підтримки професійних взаємин; професійна відповідальність; усвідомлення емоційно-вольових зусиль, спрямованих на розв'язання професійних завдань.

Психолого-педагогічна програма розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців реалізовувалась упродовж року у вигляді спецкурсу «Розвиток особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності», розрахованого на 36 аудиторних годин (18 лекційних та 18 практичних занять) по 2 години в тиждень та включала різноманітні форми роботи за чотирма напрямками: інформаційно-пізнавальним; операційним; творчо-пошуковим; консультативним (в рамках позанавчальної індивідуальної роботи).

Інформаційно-пізнавальний напрямок передбачав проведення лекцій, семінарських занять, тематичних бесід, перегляд документальних фільмів («Вибух на буровій», «Екологія й ірраціональне природовикористання при бурінні» тощо). Мета формувальної роботи на даному етапі полягала у мотивації розвитку пізнавальної активності майбутніх фахівців нафтогазового профілю, їх оволодінні професійними знаннями.

Операційний напрямок реалізовувався у формі практичних занять через систему тренінгових вправ із використанням ігрових технік, моделювання проблемних ситуацій з метою активізації мотиваційної спрямованості та оволодіння навичками емоційної стійкості у складних умовах професійної діяльності. Мета роботи на цьому етапі полягала в розвитку практичних вмінь конструктивного вирішення професійних завдань, формуванні емоційної стійкості та вольових якостей у прийнятті рішень проблемних ситуацій.

Творчо-пошуковий напрямок передбачав впровадження методу проектів, проведення тематичних дискусій. Його метою було підвищення активності майбутніх фахівців нафтогазового профілю як суб'єктів освітнього процесу, посилення ролі самоосвіти, самонавчання, саморозвитку, формування професійно значущих особистісних якостей (комунікативні, організаційні, духовні, моральні та ін.).

Консультативний напрямок був зумовлений необхідністю індивідуальної роботи зі студентами для вирішення проблем, які не могли бути оприлюднені під час тренінгової роботи та передбачав використання специфічних психотехнік («Встановлення причини невдач», «Заповнення прогалин», «Зміна правил», «Життєвоважливі цілі», «Сприйняття критики», «Позитивна самооцінка», «Власна історія») та корекційних методик.

У формувальному експерименті взяли участь 100 досліджуваних: 50 осіб склали експериментальну групу та 50 – контрольну.

Отримані результати у таблиці 3 дозволяють стверджувати, що у студентів експериментальної групи відбулося значуще підвищення розвитку особистісної готовності до професійної діяльності. Кількісний показник розвитку мотиваційного компоненту на *високому рівні* підвищився з 18,5% досліджуваних до 21,4% осіб, що свідчить про суттєву переоцінку студентами своїх цілей і мотивів та самоусвідомлення власних професійних перспектив. На *середньому рівні* кількісний показник зріс з 46,9% осіб до

48,5%. За рахунок зростання кількісних показників середнього рівня відбулося зменшення частки досліджуваних на *низькому рівні* з 34,6% осіб до 30,1%. Такі показники теж свідчать про позитивний результат, оскільки цілі, які студенти ставлять перед собою, і визначають успішність виконання поставлених завдань у професійній діяльності.

Таблиця 3

**Динаміка розвитку структурних компонентів особистісної
готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю**

Компоненти	Рівні	Д о с л і д ж у в а н і							
		Експериментальна група (ЕГ, n=50)				Контрольна група (КГ, n=50)			
		до експерим.		після експерим.		До експерим.		після експерим.	
		%	абс.к-ть	%	абс.к-т	%	Абс.к-ть	%	абс.к-ть
Мотиваційний	Високий	18,5	9	21,4	11	17,5	8	19,1	10
	Середній	46,9	24	48,5	24	46,9	24	42,1	21
	Низький	34,6	17	30,1	15	35,6	18	38,8	19
Інформаційно-пізнавальний	Високий	34	17	54	27	25,7	13	22,7	11
	Середній	62	31	42	21	28,6	14	40,5	21
	Низький	4	2	4	2	45,7	23	36,8	18
Емоційно-вольовий	Високий	28	14	36	18	17,1	8	21,1	11
	Середній	48	24	50	25	34,3	17	30,7	15
	Низький	24	12	14	7	48,6	25	48,2	24
Комунікативно-організаційний	Високий	18,7	9	33	16	18,4	9	19,3	9
	Середній	22,8	11	36	18	22,4	11	30,3	15
	Низький	58,5	30	31	15	59,2	30	50,4	26
Духовно-моральний	Високий	10,8	5	20,6	10	10,8	5	12,4	7
	Середній	55	28	49,3	25	55	28	55	27
	Низький	34,2	17	30,1	15	34,2	17	32,6	16
Операційний	Високий	35,4	18	40,6	20	34,8	18	35,4	18
	Середній	47,1	24	56,1	28	46,7	23	47,7	24
	Низький	17,5	8	3,3	2	18,5	9	16,9	8
Узагальненні показники	Високий	24,2	12	34,2	17	20,7	10	21,6	10
	Середній	46,9	24	46,9	24	38,9	19	41,0	20
	Низький	28,8	14	18,7	9	40,3	21	37,2	19

Суттєво підвищився кількісний показник розвитку *інформаційного компоненту*. Кількісна частка досліджуваних з високим рівнем зросла з 34% до 54% осіб, що характеризується готовністю майбутніх фахівців до пошуку та сприйняття нової інформації та здатністю до творчого підходу у вирішенні професійних завдань. Кількість студентів з *середнім рівнем* зменшився з 62% до 42%, що свідчить про тенденцію зростання пізнавальної активності студентів до професійної діяльності. *Низький рівень* залишився у 4% студентів.

Розвиток *емоційно-вольового компоненту*, засвідчує, що кількість студентів з *високим рівнем* зросла з 28% до 36%, що характеризується сформованістю навичок прийняття стратегічних професійних рішень, здатності до поведінкової саморегуляції та врівноваженості у складних умовах праці. Частка досліджуваних з *середнім рівнем* зросла з 48% до 50%, що теж засвідчують про прояви поведінкової саморегуляції, врівноваженості та здатності прийняття стратегічних рішень у складних умовах праці. Кількісний показник *низького рівня* зменшився з 24% до 14%. Однак у цієї частки досліджуваних ще простежується відсутність поведінкової саморегуляції, емоційна нестійкість до непередбачуваних ситуацій та здатність до прийняття відповідальних рішень у професійній діяльності.

За кількісними показниками розвитку *комунікативного компоненту* у експериментальній групі *високий рівень* зріс з 18% до 33%. На *середньому рівні* кількісний показник зріс з 22% до 36% досліджуваних. Кількісні показники *низького рівня* залишилися у 31% студентів. Отримані кількісні показники на високому рівні засвідчують готовність майбутніх фахівців до встановлення та підтримки професійних взаємин у колективі. Кількісна частка досліджуваних з середнім рівнем свідчить про прояви прагнень до встановлення та підтримки професійних взаємин у колективі. У досліджуваних з низьким рівнем простежується відсутність проявів прагнень до встановлення та підтримки професійних взаємин.

Отримані показники розвитку *духовно-морального компоненту* засвідчили, що кількість студентів з *високим рівнем* зросла з 10,8% до 20,6% осіб. Частка цих досліджуваних стала більше звертати увагу на відповідність своїх вчинків, замислюватись над професійною відповідальністю. Показник *низького рівня* зменшився з 34,2% до 30,1%, а *середній рівень* з 55% до 49,3%, що свідчить також про зростання усвідомлення професійної відповідальності досліджуваними та утвердження гуманістичного ціннісного ставлення до світу.

Констатовано зростання кількісного показника *операційного компоненту*. На *високому рівні* кількісний показник зріс з 35,4% до 40,6% осіб, що свідчить про готовність студентів реалізовувати здобуті знання, уміння у професійній діяльності. Кількісні показники *середнього рівня* зросли з 47,1% до 56,1% досліджуваних. Показники *низького рівня* зменшилися з 17,5% до 3,3% осіб, що характеризує зростання здатності майбутніх фахівців реалізовувати здобуті знання та практичні уміння у професійній діяльності. Значущої різниці у кількісних і якісних показниках контрольної групи після формуального експерименту не було зафіксовано.

Порівняння емпіричних даних свідчить про наявність позитивних змін у розвитку структурних компонентів особистісної готовності до праці у студентів молоді експериментальної групи, зокрема суттєві динамічні зміни зафіксовано на високому та середньому рівнях у 81,1% досліджуваних.

Порівняння кількісних даних студентів експериментальної групи до та після формуального експерименту за критерієм F-Фішера дозволило встановити значущі показники в усіх структурних компонентах особистісної

готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності: мотиваційному (з $f=14,377$ балів до $f=33,229$ балів); інформаційно-пізнавальному (з $f=2,276$ балів до $f=7,335$ балів); емоційно-вольовому (з $f=2,133$ балів до $f=9,978$ балів); комунікативно-організаційному (з $f=5,788$ балів до $f=9,569$ балів); духовно-моральному (з $f=8,057$ балів до $f=12,15$ балів); операційному (з $f=4,278$ балів до $f=10,909$ балів).

У цілому результати формувального експерименту засвідчили, що впровадження авторської психолого-педагогічної програми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю в навчально-виховний процес актуалізує спрямованість у студентської молоді на працю, сприяє розвитку ціннісного ставлення до світу, пізнавальної активності, емоційної стійкості і врівноваженості у складних ситуаціях, здатності до встановлення професійних відносин та реалізації набутих знань у професійній діяльності.

За результатами формувального експерименту для викладачів вищих технічних навчальних закладів та психологів розроблено методичні рекомендації з розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та емпіричне вивчення проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності, розроблено теоретичну модель розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності, визначено структурні компоненти досліджуваного феномена, обґрунтовано діагностичні критерії, показники та рівні його розвитку, здійснено розробку й експериментальну перевірку психолого-педагогічної програми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю в умовах навчально-виховного процесу.

1. Особливості діяльності фахівців нафтогазового профілю пов'язані зі складними умовами серед яких інтенсивність впливу зовнішніх факторів (кліматичних, ергономічних, фізичних, геологічних, технічних та ін.), інформаційна невизначеність, що підсилює негативні емоційні переживання, збільшує нервово-психічне напруження, може призводити до деструктивних змін у когнітивних та поведінкових сферах особистості.

Особистісна готовність майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності є складним інтегративним утворенням, яке актуалізує свідому саморегуляцію поведінки особистості в ситуативних умовах, характеризує здатність здійснювати самоконтроль над власною поведінкою у непередбачуваних ситуаціях, реалізовувати здобутті знання та практичні уміння у професійній діяльності.

Структура особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю включає мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, емоційно-вольовий, комунікативно-організаційний, духовно-моральний та операційний

компоненти. Мотиваційний компонент детермінується розвитком особистісної спрямованості майбутніх фахівців на професійну діяльність, яка характеризується потребою в досягненні позитивних результатів. Інформаційно-пізнавальний компонент пов'язаний із формуванням здатності самостійного пошуку інформації, пізнавальною активністю особистості. Емоційно-вольовий компонент визначається розвитком емоційної стійкості до ситуацій, врівноваженістю та рішучістю під час прийняття відповідальних рішень. Комунікативно-організаційний компонент детермінується здатністю майбутніх фахівців до встановлення ділової контактності та групових взаємин. Духовно-моральний компонент характеризується розвитком почуття моральної відповідальності за особисті дії та поведінкової саморегуляції у проблемних ситуаціях професійної діяльності. Операційний компонент пов'язаний із рівнем володіння необхідними професійними знаннями, практичними вміннями, та здатністю до реалізації їх у професійній діяльності.

2. Критеріями сформованості особистісної готовності до професійної діяльності обрано особистісні детермінанти розвитку її структурних компонентів; особистісну спрямованість на професійну діяльність; інформаційно-пізнавальну активність та практичні вміння; комунікативні здібності та емоційну стійкість до умов діяльності; ціннісні орієнтації майбутніх фахівців. Згідно обраних критеріїв розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності визначено високий, середній та низький рівні.

Високий рівень готовності до професійної діяльності фахівців нафтогазового профілю характеризується стійким інтересом до професійної діяльності, вмотивованістю на працю, постійним прагненням до пошуку інформації, активним мисленням, емоційною врівноваженістю та рішучістю до дій у непередбачуваних ситуаціях, вираженим почуттям моральної відповідальності, здатністю до реалізації набутих знань і прагненням до командотворення у професійній діяльності. Середній рівень зумовлюється частковим інтересом до обраної професії та ситуативною вмотивованістю на працю, рішучістю до дій, епізодичним прагненням до пошуку інформації, частково розвиненою здатністю до реалізації набутих знань і прагненням до командотворення у професійній діяльності, емоційною стійкістю, помірно вираженим почуттям моральної відповідальності. Низький рівень вирізняється відсутністю вмотивованості на працю, інтересу до обраної професії та активним прагненням до пошуку інформації, здатністю до реалізації набутих знань у професійній діяльності, нерозвиненою емоційною стійкістю та рішучістю до дій у непередбачуваних ситуаціях, відсутністю прагнення до командотворення та почуття моральної відповідальності.

4. Розвиток структурних компонентів особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю (мотиваційного, інформаційно-пізнавального, емоційно-вольового, комунікативно-організаційного, духовно-морального та операційного) в звичайних умовах професійної підготовки носить нерівномірний характер та є недостатнім. Провідними

мотивами професійної діяльності студентів виявилися мотиви особистої вигоди (матеріальне забезпечення, висока заробітна плата, визнання інших та суспільства, влада та вплив над іншими), що пов'язано із недостатнім рівнем розвитку духовних ціннісних орієнтацій (гуманістичних, естетичних, екологічних) низьким рівнем відповідальності та мотивації на професійну діяльність тощо. Причина низького рівня розвитку інформаційно-пізнавального компонента пов'язана з недостатніми знаннями з психології праці, соціальної та інженерної психології, відсутністю застосування активних форм та методів навчання у процесі професійної підготовки. Низький рівень операційної, емоційно-вольової готовності до майбутньої професійної діяльності зумовлений відсутністю впровадження тренінгових занять та творчого моделювання ситуативних професійних задач у навчальний процес. Як наслідок поведінка майбутніх фахівців нафтогазового профілю характеризується недостатньо усвідомленим розумінням моральної відповідальності, потребою емоційного самоконтролю, нестачею професійних знань та нереалізованістю практичних умінь.

4. Теоретичним підґрунтям для розробки психолого-педагогічної програми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю є положення особистісно-орієнтованого підходу, які передбачають цілісний розвиток особистості фахівця, його творчого потенціалу, здатність до пізнавальної активності, свідомої емоційно-вольової саморегуляції тощо, а психологічними умовами активізації розвитку – мотиви професійного самовдосконалення; пізнавальна активність та здатність до реалізації набутих знань; прагнення до встановлення та підтримки професійних взаємин; професійна відповідальність; усвідомлені емоційно-вольові зусилля, спрямовані на розв'язання професійних завдань.

Доказом ефективності авторської програми є суттєві зміни в розвитку мотиваційного, інформаційно-пізнавального, емоційно-вольового, комунікативно-організаційного, духовно-морального та операційного компонентів, та підвищення у студентів почуття моральної відповідальності, емоційного самоконтролю поведінки та більш гуманістичного ціннісного ставлення до оточуючих, прагнення до самовдосконалення тощо.

5. У методичних рекомендаціях викладачам вищих технічних навчальних закладів щодо розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності в умовах навчально-виховного процесу висвітлюється специфіка діяльності фахівця технічного напрямку та зазначається, що нерідко технічна складова відходить на другий план, а на перший – виступає психологічна складова (особливості взаємодії особистості фахівця з технічним середовищем професійної діяльності; стосунки з керівниками і колегами тощо), акцентується увага на необхідності сприйняття студента як рівноправного суб'єкта педагогічної дії, активного учасника навчально-виховного процесу, встановлення психологічного контакту викладача із студентською аудиторією.

Проведене експериментальне дослідження не вичерпує всіх проблем розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю

до професійної діяльності. Подальші дослідження потребують поглибленого теоретичного та експериментального вивчення психофізіологічних особливостей майбутніх фахівців нафтогазового профілю та її впливу на особистісну готовність безпосередньо у процесі професійної діяльності.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у фахових виданнях

1. *Гуменюк Н. Я.* Психолого-педагогічний зміст становлення та розвитку особистісної готовності студентів ВТНЗ до професійної діяльності / Гуменюк Н. Я. // Вісник Черкаського університету. — Вип. 181, Ч. 1. — Черкаси, 2010. — С. 22–25.

2. *Гуменюк Н. Я.* Теоретико-методологічний стан проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності / Гуменюк Н.Я. // Науковий вісник Ужгородського національного університету - 2010. — С. 151–262.

3. *Гуменюк Н. Я.* Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх спеціалістів нафтогазової промисловості до діяльності в стресогенних умовах у регіонах Західної України / Н. Я. Гуменюк // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. — Вип. 15. — Ч. 2. — Івано-Франківськ, 2010. — С. 171-181.

4. *Гуменюк Н. Я.* Психологічна структура особистісної готовності майбутнього фахівця нафтогазового профілю / Н. Я. Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. — 2010. — № 4. — С. 123–131.

5. *Гуменюк Н. Я.* Стан розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності (за результатами констатувального експерименту) / Гуменюк Н. Я. // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. — 2012. — № 3. — С. 73–81.

6. *Гуменюк Н. Я.* Формування особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності / Н. Я. Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. — 2012. — № 6. — С. 48–54.

7. *Гуменюк Н. Я.* Використання новітніх технологій навчання у формуванні особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності / Н. Я. Гуменюк // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць.- К.: ВІР УАН, 2013. – Випуск 76 (№9). – С.211-213.

Зарубіжне фахове видання:

8. *Гуменюк Н. Я.* Интегративный подход к формированию личностной готовности будущих специалистов нефтегазового профиля высшими техническими учебными заведениями / Н. Я. Гуменюк // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук : Научный журнал - №08(55) – М. – 2013. – С. 247-250.

Матеріали конференцій:

9. *Гуменюк Н. Я.* Цілеспрямованість професійної підготовки студентів ВТНЗ до вирішення психологічних проблем трудової діяльності / Н.Я.Гуменюк // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких спеціальностей: матеріали звітної наукової конференції ШООД НАПН України. — К., 2009. — С. 90–91.

10. *Гуменюк Н. Я.* Психолого-педагогічні підходи до реалізації творчого потенціалу майбутніх фахівців нафтогазового профілю / Психологічна служба в професійно-технічних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи : тези обласної науково-практичної конференції, 20 жовтня 2010 р. / Гуменюк Н. Я. — Львів : ФОП Коран Б. І., 2010. — С. 76–78.

11. *Гуменюк Н. Я.* Педагогічна готовність викладача до педагогічної діяльності у ВНЗ / Н. Я. Гуменюк // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: збірник матеріалів ІХ педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької. — Вип. 3. — Чернівці : Зелена Буковина, 2011. — С. 373-374.

Анотації

Гуменюк Н. Я. Розвиток особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2013.

У дисертації здійснено цілісний філософсько-психологічний аналіз проблеми розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Розкрито зміст поняття «особистісна готовність до професійної діяльності». Визначено структуру особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності (духовно-моральний, мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, операційний, емоційно-вольовий, комунікативно-організаційний) компоненти; визначено критерії, показники та рівні її розвитку (високий, середній, низький), зафіксовано недостатню особистісну готовність майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності в умовах професійної підготовки.

Визначено психологічні умови, обґрунтовано, розроблено і апробовано психолого-педагогічну програму розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності в умовах навчально-виховного процесу на основі актуалізації структурних компонентів та доведено необхідність її впровадження у навчально-виховний процес технічних закладів освіти.

Ключові слова: особистісна готовність, особистісна готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності, особистісна готовність майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності, структурні компоненти особистісної готовності, рівні особистісної готовності, психологічні умови розвитку особистісної готовності,

психологічний супровід розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців нафтогазового профілю до професійної діяльності.

Гуменюк Н. Я. Развитие личностной готовности будущих специалистов нефтегазового профиля к профессиональной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2013.

В диссертации осуществлен целостный философско-психологический анализ проблемы развития личностной готовности к профессиональной деятельности, которая рассматривается как сложное динамическое внутреннее психологическое образование, характеризующееся мотивационно-потребностной, духовной направленностью, интеллектуальными, коммуникативными способностями, профессиональными умениями, навыками, мобилизованностью эмоционально-волевых усилий на получение положительных результатов в решении профессиональных задач. В исследовании выявлены основные личностные детерминанты, составляющие структурную часть готовности к профессиональной деятельности. Духовно-нравственный компонент детерминируется развитием гуманистических, эстетических, экологических ценностей. Мотивационный компонент детерминируется развитием профессиональных интересов, потребностями, стремлением к трудовой деятельности. Информационно-познавательный компонент взаимосвязан с когнитивными процессами, стремлением к познанию, самосовершенствованию и самореализацией своих достижений. Операционный компонент детерминируется психологическими знаниями, практическими умениями в управлении технологическими процессами. Эмоционально-волевой компонент обусловлен психологической устойчивостью к условиям профессиональной деятельности. Развитие коммуникативного компонента определяется толерантностью, трудовой коммуникабельностью, стремлением к деловой контактности. Создана теоретическая модель развития личностной готовности будущих специалистов нефтегазового профиля, определены критерии, показатели и уровни (высокий, средний, низкий).

Личностная готовность будущих специалистов к профессиональной деятельности характеризуется недостаточно актуализированной системой доминирующих ценностей, потребностей, мотивов, установок. Информационно-познавательный компонент характеризуется слабой осознанностью важности психологических знаний, практический умений. Недостаточно развиты и операционный, эмоционально-волевой компоненты. Неактивизированный коммуникативный компонент сопровождается недостаточно сформированным чувством коллективной ответственности.

Для повышению уровня развития личностной готовности к профессиональной деятельности будущих специалистов нефтегазового профиля разработана программа, включающая информационно-психологический, операционный, творчески-поисковый и консультативный этапы. В содержание программы включено лекционные и практические занятия с использованием активных форм и методов обучения. Доказана эффективность авторской программы развития личностной готовности будущих специалистов и разработаны методические рекомендации для преподавателей и психологов технических учебных заведений.

Ключевые слова: личностная готовность, личностная готовность будущих специалистов к профессиональной деятельности, личностная готовность будущих специалистов нефтегазового профиля к профессиональной деятельности, структурные компоненты личностной готовности, уровни личностной готовности, психологические условия развития личностной готовности, психологическое сопровождение развития личностной готовности будущих специалистов нефтегазового к профессиональной деятельности.

N. Ya. Humeniuk. Development of Personal Readiness of Future Oil and Gas Specialists for Their Professional Activity. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Psychological Sciences in the specialty 19.00.07 – pedagogical and age-related psychology – National Pedagogical University named after N.P. Dragomanov, Kyiv, 2013.

An integral philosophical and psychological analysis of the problem of personal readiness development of future oil and gas specialists for their professional activity has been conducted in the dissertation. The meaning of the concept “personal readiness for professional activity” has been explained.

The structure of personal readiness of future oil and gas specialists for their professional activity (spiritual and moral, motivational, informational and informative, operational, emotional and volitional, communicative and organizational), psychological and pedagogical, and methodological approaches, criteria, and indicators of its development have been determined.

The special course program of personal readiness of future oil and gas specialists for their professional activity under the conditions of educational and training process has been grounded and approved. Its effectiveness and positive influence onto future specialists’ personal readiness have been proven on the basis of the experimental research.

Key words: personal readiness for professional activity, the development of personal readiness experts, the psychological structure of personal readiness, psychological and pedagogical approaches of personal readiness of future specialists.